

Јапан и југоисточна Азија – међународни стратегијски улог*

Милан В. Петковић, пуковник

Јапанско-амерички савез, без обзира на напоре савезника да га очувају, озбиљно је доведен у питање нестанком јасно дефинисаног непријатеља, намерама САД да смање своје војно присуство у Јапану и на делу Пацифика – да би повећале значај Јапана на том простору и смањиле своје војне издатке – и озбиљним неслагањима између Токија и Вашингтона око тржишта и заштите националних економских интереса. Јапан је заинтересован за јачање свог положаја и угледа у међународним оквирима, посебно када је реч о међународним акцијама за одржање мира, али не жели да се експонира као војна сила, па инсистира на свом политичком и материјалном доприносу светској безбедности.¹ Осим тога, као већина земаља у свету, поставља питање целисходности одржавања војних савеза западног типа, посебно после нестанка Варшавског уговора и Совјетског Савеза, и озбиљно анализира свој положај и место на светској лествици моћи, будући да је друга економска сила у свету. Истовремено, повећава се економска и војна моћ Кине, што је нов изазов за цео југоисток Азије. Пекинг, као и Токио, у разним областима претендује на лидерску позицију у Азији. У оквиру ривалства те две силе, југоисточна Азија има за Јапан посебан економски и војностратегијски значај, а Кина спада у тзв. нове индустријске земље и, од 1993. године, угрожава његову позицију у области инвестиција на том простору. Међутим, не преузима Кина раније клијенте Јапана, већ Сједињене Америчке Државе.

У периоду од 1988. до 1993. године Јапан је утрошио 33 милијарде долара на инвестиције у земље региона, појединачно, или преко асоцијације ASEAN. У истом периоду, америчке инвестиције су износиле

*Чланак је приказ текста аутора Валери Нике, објављеног у „Armée d'aujourd'hui“, бр. 200, мај 1995, у којем се Јапан разматра, пре свега, као регионална сила која има све предуслове за експанзију, првенствено према азијском континенту, али и према Африци и Европи.

¹Јапанско-амерички савез о безбедности и сарадњи потписан је 1960. године и Јапанска агенција за питања одбране сматра да је реализација усаглашених и договорених мера, поступака и обавеза обе стране „незаобилазан оквир“ који омогућава Јапану да делује као светски чинилац равнотеже и безбедности.

само 18,8 одсто од укупно инвестираних средстава. Почетком деведесетих година, трговинска размена између азијских земаља, посебно између Јапана и земаља југоисточне Азије, превазишла је по обиму и вредности размену између Азије и САД, а целокупни простор тог дела Земљине кугле оријентисао се према Јапану, који је постао кључна земља региона.

Јапанска привреда је, почев од средине осамдесетих година, настављајући, под притиском све већег курса јена на берзи капитала и мањка радне снаге, са делокацијом производних капацитета из Јапана на континент, створила завидну мрежу удружених мешовитих предузећа и успоставила систем размене добара који сада функционишу двосмерно на правцу југоисточна Азија – Јапан.

Као први на свету по пружању техничке помоћи мање развијеним земљама, Јапан 70 одсто од укупне вредности пружене помоћи упућује у земље југоисточне Азије. На индокинеском полуострву, које је на границама економских и стратегијских интереса Јапана, Земља излазећег сунца је значајно развила свој програм помоћи, кроз који се провлаче и политичке амбиције везане за повратак на тај простор, за шта припрема инфраструктуру и стимулише инвеститоре.² Истовремено, пошто стрепе од експанзије економске, па и војне моћи Кине, посебно у региону Јужног кинеског мора, земље југоисточне Азије сматрају да је једино Јапан способан да се одупре кинеској експанзији ако се САД дефинитивно повуку са простора западног Пацифика и источног руба азијског континента.

Према издвајању финансијских средстава за оружане снаге (званичан назив је Јапанске самоодбрамбене снаге), Јапан заузима четврто место у свету, мада формалноправно и теоретски нема ниједан офанзивни систем наоружања којим би угрозио интересе неке друге земље. Међутим, због високе техничке опремљености јапанска војска је потенцијални ривал кинеској армији, посебно у оквиру неке мултинационалне војне интервенције у региону, или када је реч о мировним операцијама у саставу снага Организације уједињених нација. Углед јапанске војске међу земљама региона је нагло повећан после успеле интервенције у Камбоџи 1993. године у саставу снага ОУН за одржавање мира, што је одобрено усвојеним законом о мировним операцијама. Ипак, такве активности јапанске армије немају општу подршку јапанског јавног мњења. Нарочито пацифисти и изолационисти тешко прихватају чињеницу да су јапанске оружане снаге употребљене први пут после 1945. године³ ван националне територије, без обзира на карактер њиховог ангажовања. Присталице тих покрета сматрају да је такво ангажовање

² Француска је такође традиционално заинтересована за простор Индокине. Отуда бојазан да Јапан после економских не испољи политичке и војне амбиције према том делу Азије. Стога се сматра да је прихватљиво да се он економски ангажује на целом простору југоисточне Азије јер ће му тако остати мање простора за војно присуство у земљама за које је заинтересована француска политика.

³ Колико постојеће недоумице око јапанског суделовања у мировним операцијама оптерећују националну политичку сцену сведочи и изјава директора јапанске агенције за одбрану Токићиро Тамазаве, који је, почетком 1995, на једној

јапанских оружаних снага импулс милитаристички настројених политичких структура, које не крију експанзионистичке амбиције, што би могло одвући Јапан у нову авантуру, сличну оној из Другог светског рата. Али, с друге стране, то што је изабрана Камбоџа показује да Јапан придаје велики значај простору југоисточне Азије као региону преко којег ће се вратити на међународну политичку сцену као светска политичка сила. То је утолико значајније када се зна да на том подручју још има болних сећања на јапанску окупацију од пре пола века и да су на њему традиционално јаки утицаји западних земаља. Међутим, јапански наступ као модерне, технички и технолошки веома развијене земље, у сјају економског просперитета, али без запостављања традиције, задобио је умногоме поверење локалних сила, па је тако створено почетно упориште за супротстављање евентуалном наступу Кине према југоистоку.⁴

Што се тиче Европе, Јапан је, у оквиру снага ОУН политички присутан на простору претходне Југославије преко представника генералног секретара ОУН, који има велика овлашћења, рачунајући и употребу силе, али и преко представника разних хуманитарних организација и других међународних институција.

После укидања биполарне поделе света (после распада СССР-а), дошло је до еволуције политичке слике на југоистоку Азије.⁵ Већ 1991. године јапански министар иностраних послова Накајама Таро предложио је формирање регионалног форума за безбедност, у којем би били представници свих земаља југоисточне Азије. Предлог тада није подржала већина, али није ни заборављен. На самиту земаља ASEAN-а, одржаном у јулу 1994. у Бангкоку, за предлог је било разумевања, па ће, ако буде остварен, тај форум бити зачетак организације попут Европске уније на другом крају евроазијског континента. Ипак, америчко војно присуство на простору југоистока Азије за већину земаља региона основна је гаранција и аргумент за одвраћање од агресије, без обзира на сву амбивалентност америчке политике и понашања. Токио је опрезан и не жели ничим да изазове амерички политички гнев, што изражава прихватањем америчких војних база на свом националном тлу⁶ и бројним изјавама политичких и војних личности⁷, али и чланством

конференцији за штампу, поводом распоређивања снага ОУН на простору бивше југословенске републике БиХ, рекао да је тај гест међународне заједнице само изазвао проширење рата и није допринео решавању тамошњих проблема. „Не мислим да свака мировна акција ОУН доноси корист међународној заједници“, изјавио је Тамазава, наглашавајући да јапанска армија не жели проширење својих овлашћења на акције у иностранству.

⁴ Сем у Камбодји, јапански војни контингенти су учествовали у мировним операцијама у Мозамбику, Кенији и Заиру.

⁵ Између осталог, и совјетска далекоисточна ескадра је постала мање опасна него раније, а актуелизован је проблем суверенитета над Сахалином и Курилским острвима.

⁶ На територији Јапана је стационирано више десетина хиљада америчких војника, а најзначајнија америчка војна база је Окинава. У току извођења операције „Пустињска олуја“, око 17.000 америчких војника је доведено у зону борбених дејстава у Персијском заливу из америчких база у Јапану, док је скоро целокупно позадинско обезбеђење америчког контингента спроведено с слонцем на Јапану.

⁷ То је најбоље изразио начелник Генералштаба јапанске војске генерал Нишимото, у интервјуу листу „Војска“ (бр. 131, од 9. фебруара 1995): „Основ наше

у групи најразвијенијих земаља света (Г-7). То је, вероватно, условљено и чињеницом да би Јапан био присиљен да за јачање војне компоненте своје политике одваја још више средстава, што му не одговара.

Према француским аналитичарима, када је Кина повећала свој војни буџет за 30 одсто у само једној години, без обзира на то што је распадом СССР-а опасност по њену безбедност смањена, постало је јасно да између Пекинга и Токија постоји сукоб интереса на простору југоисточне Азије и да Јапан мора да јача своје позиције међу локалним силама. У вези с тим, Јапан би могао да се ангажује у преузимању улоге „нормалне“ велике силе (ненуклеарне светске силе), што би му омогућило да уђе у Савет безбедности ОУН као стални члан. Тако би заузео место представника региона југоисточне Азије, а то би му омогућило да учврсти своје позиције у региону, стекне нове позиције у свету и потврди статус друге светске економске силе. У крајњем, постао би незаобилазан чинилац у решавању регионалних, па и светских конфликата. У таквој ситуацији, вероватно би почели да му оспоравају лидерску позицију други претенденти на улогу водеће силе у региону, али би то, вероватно, изазвало реакције осталих светских сила, пре свега САД, да би се спречио нови светски сукоб. Према француским аналитичарима, нови светски сукоб би се одвијао, пре свега, на плану економских и финансијских освајања, и преко доминације понуђених технологија, али се, при томе, не сме занемарити војни потенцијал, који је неизбежни пратилац политичке, економске и техничко-технолошке доминације, као ни научна достигнућа.⁸ Запад очекује да ће Јапан наћи меру између својих могућности и јаких струја на сопственој политичкој сцени које заговарају експанзију по сваку цену, па су тако могуће све варијанте када је реч о месту друге светске економске силе у новом међународном поретку („нови светски поредак“), који се тек ствара. При томе, нико не спори да Јапан мора имати значај сразмеран његовој економској снази и другим националним потенцијалима, па се с правом поставља питање редеофинисања јапанско-америчког савеза, у којем је имао другоразредну улогу. У вези с наведеним, што на најдиректнији начин интересује и Немачку, јесте и ревизија Повеље ОУН, која је у суштини антифашистичка, барем у делу у којем се говори о правима и ограничењима наметнутим „непријатељским земљама из II светског рата“. То интересује и друге државе које су биле на страни сила Осовине, или које су на други начин учествовале у рату на страни поражених снага. Другим речима, очекивања су велика, планови грандиозни, али резултати неизвесни, закључује Валери Нике своја разматрања о Јапану.

одбране је присуство америчке војске и савез са САД. То је допринос светском миру и укупној светској стабилности. Зато се трудимо да усавршимо међуармијску сарадњу, размену информација, људи...”

⁸ Још 1987. године, председник владе Јапана Јахисуро Накасона одредио је 1,004 одсто бруто националног производа као средства за војни буџет, чиме је прекинута традиција да издвајања за војску не прелазе један одсто. Од те године, војни буџет Јапана, у апсолутном износу, стално се повећава (тада је износио око 20 милијарди долара). Већ 1989. године, буџет је износио 29,1 милијарду, 1993. године око 40 милијарди, а 1994. године 42 милијарде долара (подаци из „The Military Balance“, 1994–1995).